Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:52

med anledning av granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Ärendet

I betänkandet KU1979/80:50 redovisade konstitutionsutskottet sin granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Vid kammarbehandlingen den 7 maj 1980 beslöt riksdagen att återförvisa följande av de i betänkandet behandlade frågorna till utskottet:

1. *Regeringens handläggning av utlänningsärenden, såvitt avser formerna för ändring av den nordiska passkontrollöverenskommelsen.*

2. *Regeringens behandling av riksdagens skrivelser, såvitt avser skrivelser på de arbetsmarknads- och industripolitiska områdena*

3. a) *Utbildning i Sverige av libyska medborgare vid Telub AB.*

b) *Regeringens beslut den 1 november 1979 rörande taxitrafiken i Lerum.*

c) *Regeringens handläggning av ett besvärsärende angående etableringsrätt för läkare.*

I övrigt beslöt riksdagen lägga utskottets anmälan till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Utskottet

Utskottet, som tar upp de sålunda återförvisade frågorna till förnyad behandling, får med vidhållande av sina tidigare angivna ståndpunkter anföra följande:

1. *Regeringens handläggning av utlänningsärenden, såvitt avser formerna för ändring av den nordiska passkontrollöverenskommelsen*

Utskottet har granskat vissa frågor rörande den nordiska passkontrollöverenskommelsen som kom till 1957 och i vilken vissa ändringar vidtogs förra året.

Den nordiska passöverenskommelsen har sedan sin tillkomst år 1957 gett möjlighet till stickprovsvis passkontroll vid gränsen till ett annat nordiskt land. Från svensk sida har det också förekommit viss sådan kontroll. Mot bakgrund av en omfattande illegal invandring till Sverige av assyrier från Turkiet införde Sverige i början av år 1976 viseringstvång för turkiska medborgare. Sverige införde i november 1976 en intensifierad stickprovs-

kontroll vid gränsen mot Danmark och delvis även vid den svensk-norska gränsen.

Mot bakgrund av den ökade invandringen 1977 och 1978 föreslogs från svensk sida under våren 1979 att det skulle öppnas möjlighet för ett nordiskt land att i exceptionella situationer och för begränsad tid införa reguljär passkontroll vid gränsen till ett annat nordiskt land.

Frågan avhandlades på det nordiska planet först vid överläggningar mellan de danska och svenska statsministrarna den 7–9 maj 1979 och därefter vid ett möte mellan företrädare för de nordiska regeringarnas utrikes- och fackdepartement den 18 maj 1979. De övriga nordiska ländernas regeringar medverkade till de av den svenska regeringen föreslagna ändringarna. Överenskommelse om ändring av passkontrollöverenskommelsen undertecknades den 27 juli 1979. Ändringarna, som därefter trädde i kraft den 26 augusti 1979, innebär möjlighet för ett nordiskt land att tillfälligt införa reguljär passkontroll om detta är nödvändigt för att förhindra ett omfattande illegalt inresande, som beror på att de berörda länderna har olika viseringskrav. Beslut om en sådan kontroll gäller för varje gång högst sex månader. Övriga länder skall underrättas i förväg.

Passkontrollöverenskommelsens nya utformning föregicks inte av informationer till eller konsultationer med Nordiska rådet och dess organ. Frågan behandlades sedermera vid Nordiska rådets 28:e session i Reykjavik i början av mars innevarande år. Som *bilaga 10 G* till KU 1979/80:50 fogades betänkande av Nordiska rådets juridiska utvalg i ämnet. Vidare har i *bilaga 10 H* till KU 1979/80:50 intagits en sammanställning av rapporter om utförd stickprovskontroll vid internordisk resandetrafik.

Anledningen till att frågan om ändringarna i passkontrollöverenskommelsen inte behandlades i Nordiska rådet var att berörda regeringar ansåg att frågan var så brådskande att en diskussion inom rådet inte kunde avvaktas. Utskottet har inte funnit anledning att ifrågasätta regeringarnas bedömning på denna punkt och vill endast tillägga att någon skyldighet att i förväg underställa rådet en fråga av förevarande karaktär inte föreligger.

2. *Regeringens behandling av riksdagens skrivelser, såvitt avser skrivelser på de arbetsmarknads- och industripolitiska områdena*

En mera ingående granskning har företagits av regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut under 1978/79 års riksmöte på de arbetsmarknads- och industripolitiska områdena. Utskottets granskning har avsett dels om regeringen har dröjt för länge med att fatta besluten med anledning av riksdagsskrivelserna, dels om dessa beslut i tillräcklig utsträckning beaktar riksdagens ställningstagande. Underlag för granskningen har varit ett omfattande material som redovisas som *bilaga 12 B* till utskottets betänkande 1979/80:50.

Utskottet har iakttagit att av de sammanlagt 51 skrivelser som riksdagen

avlät till regeringen på nämnda områden under föregående riksmöte hade 39 slutbehandlats av regeringen vid mitten av februari 1980. 12 skrivelser stod således öppna i ett eller flera avseenden. Utskottet har tagit del av innehållet i flera av dessa ej slutbehandlade skrivelser och de åtgärder som regeringen hittills vidtagit. Mot bakgrund av denna granskning kan utskottet inte finna att den tid som förflutit i de aktuella fallen är för lång. Allmänt sett vill utskottet betona att vad som kan anses vara en lång behandlingstid för en riksdagsskrivelse varierar beroende på olika omständigheter såsom skrivelsens innehåll, dess samband med vidtagna och planerade åtgärder från regeringens sida m. m. Enligt utskottet är det självfallet angeläget att riksdagsskrivelser handläggs så skyndsamt som dessa omständigheter ger anledning till.

Inom utskottet har vidare gjorts gällande att regeringen inte tagit tillräcklig hänsyn till riksdagens beslut. Beträffande två av dessa fall – riksdagens begäran att frågan om tillfälle för organisationer att yttra sig i bl. a. mål om könsdiskriminering borde övervägas (AU 1978/79:39 mom. 13) och riksdagens uttalande om inrättande av nationella utvecklingsbolag (NU 1978/79:59 mom. 32) – har utskottet noterat att regeringen kommit till en annan slutsats än riksdagen. Regeringen har förelagt riksdagen sin uppfattning i en proposition (prop. 1979/80:129 s. 15 f. resp. prop. 1979/80:100 bilaga 17 s. 259) och på så sätt erbjudit riksdagen tillfälle att ta upp frågan på nytt. Beträffande övriga fall, där bristande överensstämmelse mellan riksdagens och regeringens beslut påståtts föreligga, kan utskottet inte finna annat än att riksdagens beslut blivit i tillräcklig utsträckning beaktat.

I detta granskningsärende har också aktualiserats frågan om förhållandet mellan regeringen och de statliga bolagen mot bakgrund av att åtskilliga av de uttalanden som riksdagen gjort i de granskade ärendena tar sikte på den statliga företagsamheten. I en kanslipromemoria, *bilaga 12 C* till utskottets betänkande KU 1979/80:50, redovisas rättsläget beträffande regeringens möjligheter att styra verksamheten inom statliga bolag.

Utskottet vill först framhålla att riksdagens möjligheter att påverka förhållandena inom de statliga bolagen inte är begränsade till uttalanden riktade till regeringen i samband med behandlingen av propositions- och motionsärenden. Riksdagen kan även genom lagstiftning eller i samband med medelsanvisning bestämma under vilka former verksamheten vid enskilda statliga bolag skall bedrivas. Vidare skall erinras om att riksdagen varje år utser 18 riksdagsledamöter som får närvara och ställa frågor vid Statsföretags bolagsstämmor. Statsföretags årsredovisning blir också föremål för riksdagsbehandling. Motsvarande gäller för Svenska Varvs årsredovisning. En statlig utredning, den s. k. redovisningsutredningen, vars betänkande (SOU 1978:63) efter avslutad remissbehandling f. n. bereds inom industridepartementet, har föreslagit att regeringen varje år skall överlämna en mer fullständig redogörelse till riksdagen över det statliga företagsägandet. Med några års mellanrum, t. ex. en gång per valperiod, bör

rapporten enligt utredningen göras mer omfattande och då innefatta en principdeklaration från regeringens sida om det statliga företagandets mål och riktlinjer. Regeringen bör i ett sådant sammanhang redogöra för hur de statliga företagen levt upp till riksdagens näringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska viljeyttringar. Enligt förslaget skall redogörelsen föranleda motionsrätt och utskottsbehandling.

Vad sedan beträffar regeringens styrning av de statliga bolagen utövas denna i formellt avseende vid bolagens stämmor. Genom bl. a. valet av styrelse och möjligheten att i bolagsordningen föra in särskilda bestämmelser om exempelvis bolagets målsättning kan regeringens representanter på bolagsstämman påverka inriktningen av bolagets verksamhet. Utskottet kan inte finna annat än att regeringen handlat på ett korrekt sätt då den – såsom skett i de granskade fallen – beslutat bringa riksdagens uttalanden till resp. bolags kännedom. Utskottet vill tillägga att det inte är utskottets uppgift att granska bolagens åtgärder med anledning av dessa uttalanden från riksdagens sida.

3. Övriga frågor

a) Utbildning i Sverige av libyska medborgare vid Telub AB

Inom utskottet har tagits upp fråga om viss teknisk utbildning av ett antal libyska medborgare vid det helstatliga Telub AB i Växjö. Utbildningen påbörjades i mars 1980 och avses pågå fyra år. Frågan har gällt regeringens och enskilt statsråds befattning med ärendet. Utskottet har bl. a. mottagit en promemoria angående utbildningen i fråga, som upprättats inom krigsmaterielexportkommitténs sekretariat.

Av nämnda promemoria, som fogats som *bilaga 13 A* till utskottets betänkande KU 1979/80:50, framgår bl. a. följande:

Telub AB eller Telub-koncernen, med säte i Växjö men med verksamhet också på en rad andra håll i landet, är ett av det statliga förenade fabriksverken (FFV-koncernen) helägt dotterföretag. Bolaget är i hög grad inriktat på det svenska försvaret. Bl. a. sysslar man med radioutrustning, optisk materiel, radar och robotsystem för försvarets räkning. Vidare genomförs kvalificerade tekniska utredningar och utbildningsprogram inom sådana områden som telekommunikation, datateknik och allmän elektronik. Denna verksamhet är i första hand inriktad på försvaret, men en marknadsbreddning mot den civila sektorn har inletts. Ett område gäller allmän teknikinformation som avser både den militära och den civila sektorn och ett annat regionalt materielunderhåll med inriktning på kvalificerad elektronik, såsom dataterminaler och minidatorer.

Telub är aktieägare i det halvstatliga SWEDEC International AB, som förmedlar svenska utbildningsinsatser och annat svenskt kunnande till u-länder. Den aktuella utbildningen av libysk personal vid Telub har angetts

ligga i linje med denna verksamhet. Telub ingick i mars 1979 ett avtal med libyska staten om att under fyra år utbilda en kontingent om ca 80 libyska ungdomar i 18–20-årsåldern i tekniska ämnen till en nivå närmast motsvarande svensk gymnasieutbildning.

Utbildningen i fråga bedrivs i Växjö vid företagets teknikskola. Utbildningen omfattar – utöver undervisning i engelska som är undervisningsspråk – grundläggande tekniska ämnen, såsom matematik, fysik, elektricitetslära och elektronik under minst två år. Under denna period ingår ett stort mått av praktisk verksamhet, såsom laborationer, enklare apparatbyggen, övningar i mätteknik, felsökningar och reparationer på konventionell materiel. Efter hand som elevernas färdigheter och kunskapsnivå medger lämnas undervisning i tillämpad teknik omfattande radar och telekommunikation, dator- och reglerteknik m. m.

Utbildningsverksamheten är avsedd att hållas helt åtskild från Telubs verksamhet för det svenska försvaret. Ingen utrustning som används i utbildningen utgörs av krigsmateriel eller är underkastad sekretessbestämmelser. I Telubs åtagande ingår inga leveranser av materiel till Libyen. Sverige säljer inte – och har i varje fall under de senaste tjugo åren inte sålt – någon krigsmateriel till Libyen på grund av de spända förhållanden som rått och råder i Mellanöstern.

Inför utskottet har utfrågningar ägt rum med förutvarande utrikesministern Karin Söder, förutvarande handelsministern Hadar Cars och Telubs verkställande direktör Benkt Dahlberg. Utskottet har vidare mottagit en promemoria i ämnet, som upprättats av expeditionschefen i handelsdepartementet. Promemorian har fogats som *bilaga 13 B* till utskottets betänkande KU 1979/80:50. Härvid har bl. a. framkommit följande:

Telubaffären har inte lett till något formellt ärende eller beslut av regeringen. Hösten 1977 tog Dahlberg kontakt med utrikesdepartementet i saken. Ärendet föredrogs för utrikesminister Karin Söder den 20 december samma år. Någon erinran mot projektet i fråga framställdes inte från utrikesministerns sida med hänsyn till att det rörde sig om utbildning och inte krigsmaterielexport. Frågan fördes inte vidare till regeringen i dess helhet.

I oktober 1978, sedan folkpartiregeringen tillträtt, meddelade Dahlberg handelsdepartementet att Telub förde förhandlingar om utbildning av libyska tekniker i Sverige med sikte på kompetens för inträde på teknisk högskola inom vissa teknikområden. Studierna skulle inte vara inriktade på krigsmateriel. Vid besök i Libyen hade Dahlberg sammanträffat med landets försvarsminister som därvid uttryckte intresse för kontakter om köp i Sverige av vissa slag av defensiv försvarsmateriel.

Dahlberg önskade besked om krigsmaterielinspektörens och handelsministerns inställning till de nämnda utbildningsplanerna och vissa andra projekt. Något sammanträffande med handelsministern skedde inte hösten 1978. Krigsmaterielinspektören meddelade Dahlberg den 2 november 1978

att all försäljning av krigsmateriel till Libyen var utesluten.

I *bilaga 13 C* till utskottets betänkande KU 1979/80:50 redovisas de uppgifter Cars lämnade vid utfrågningen inför utskottet.

Cars första kontakt med Telubaffären skedde den 9 februari 1979 i samband med en överläggning på utrikesdepartementet vid vilken statssekreteraren i försvarsdepartementet tog upp frågan. Med anledning härav begärde Cars en orientering i saken, vilken ägde rum den 14 februari. Vid dessa överläggningar, i vilka förutom Dahlberg bl. a. krigsmaterielinspektören deltog, framhöll Cars att han ansåg att projektet var olyckligt och att han avsåg att ta upp frågan till diskussion inom regeringen. Någon tid därefter anmälde Cars saken för statsminister Ola Ullsten samt utrikesminister Hans Blix, industriminister Erik Huss och samordningsminister Carl Tham. Det framgick enligt Cars därvid att ingen av dessa statsråd tidigare hade varit orienterad i saken. Samtliga delade i sak Cars uppfattning angående projektet i fråga. Vid fortsatta överväganden ansågs det emellertid att konstitutionella möjligheter för regeringen att inskrida saknades. Enligt Dahlberg gav industriministern, sedan han av Telubs styrelseordförande, generaldirektör Eric Malmberg, fått en orientering angående utbildningen, uttryck för den uppfattning man kommit fram till och att projektet sålunda kunde fullföljas. Dahlberg lämnade den 6 december 1979 en redogörelse för utbildningen till försvarsminister Eric Krönmark som underströk betydelsen av att sekretess i fråga om svenska försvarshemligheter iakttogs.

I enlighet med riksdagens hemställan vid 1978/79 års riksmöte (UU 1978/79:25, rskr 226) tillkallades den 19 juli 1979 en parlamentarisk utredning för översyn av riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport. I direktiven till utredningen anges bl. a. att utredningen bör ta upp frågan i vad mån det är befogat att betrakta övnings- och utbildningsanordningar som krigsmateriel.

I ett frågesvar i riksdagen den 22 januari 1980 förklarade nuvarande handelsministern Staffan Burenstam Linder att regeringen inte avser vidta några åtgärder för att förhindra ifrågavarande utbildningsprojekt. I samma svar framhölls att den reglering som gäller för svensk export av krigsmateriel inte omfattar utbildning. Handelsministern hänvisade till att krigsmaterielexportkommittén kommer att studera i vad mån riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport behöver utvidgas.

Den verkställda granskningen har inte föranlett något särskilt uttalande från utskottets sida.

b) Regeringens beslut den 1 november 1979 rörande taxitrafiken i Lerum

Utskottet har granskat regeringens beslut den 1 november 1979 rörande taxitrafiken i Lerum. Besluten och deras bakgrund m. m. redovisas i en kanslipromemoria som fogats till utskottets betänkande KU 1979/80:50 som bilaga 22.

Den företagna granskningen har inte gett anledning till något särskilt uttalande från utskottets sida.

c) Regeringens handläggning av ett besvärsärende angående etableringsrätt för läkare

Utskottet har granskat regeringens beslut den 6 september 1979, vari besvär av två läkare i Arvika över beslut av socialstyrelsen bifallits. Läkarna har därigenom medgivits att vid etablering som privatpraktiserande läkare få tillämpa sådana särskilda arvoden som det finns möjlighet till enligt övergångsbestämmelserna till läkarvårdstaxan (1974:699). I granskningspromemorian, *bilaga 23* till utskottets betänkande 1979/80:50, lämnas redogörelse för gällande regler på området och de uttalanden som regering och riksdag gjort i frågan.

Den verkställda granskningen har inte föranlett något särskilt uttalande från utskottets sida.

Den granskning som sålunda slutförts samt resultatet därav får utskottet för riksdagen

anmäla.

Utskottet hemställer att ärendet avgörs efter endast en bordläggning.

Stockholm den 8 maj 1980

På konstitutionsutskottets vägnar
BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Olle Svensson (s), Per Unckel (m), Sven-Erik Nordin* (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Bengt Kindbom (c), Daniel Tarschys (fp), Kerstin Nilsson (s), Sture Thun (s), Lahja Exner (s) och Esse Petersson (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1. Beträffande avsnittet 1. *Regeringens handläggning av utlänningsärenden*, såvitt avser formerna för ändring av den nordiska passkontrollöverenskommelsen, av Hilding Johansson, Olle Svensson, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson, Sture Thun och Lahja Exner (alla s), vilka anser att det avsnitt på s. 2 som börjar "Anledning till" och slutar "inte föreligger" bort ha följande lydelse:

Enligt artikel 28 i det s. k. Helsingforsavtalet skall de fördragsslutande parterna söka bevara och ytterligare utveckla det samarbete som lett till att deras territorier utgör ett passkontrollområde. Kontrollen av resande som passerar gräns mellan nordiska länder skall även i övrigt förenklas och samordnas. I artikel 68 sägs att Nordiska rådet skall beredas tillfälle att yttra sig innan länderna överenskommer om ändring i avtalet. Det förutsätts även i artikel 46 att rådet skall höras i frågor av förevarande karaktär.

Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen tillkom ändringarna i den nordiska passkontrollöverenskommelsen på initiativ av den svenska regeringen. Ändringarna genomfördes utan hörande av Nordiska rådet och dess organ. Enligt utskottet är det i detta avseende befogat att rikta kritik mot handläggningen av frågan.

Vad utskottet anfört ges riksdagen till känna.

2. Beträffande avsnittet 2. *Regeringens behandling av riksdagens skrivelser*, såvitt avser skrivelser på de arbetsmarknads- och industripolitiska områdena, av Hilding Johansson, Olle Svensson, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson, Sture Thun och Lahja Exner (alla s), vilka anser att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "En mera" och på s. 4 slutar "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill först erinra om de parlamentariska förutsättningar som gällde under 1978/79 års riksmöte. Efter den första trepartiregeringens avgång i oktober 1978 kunde riksdagens borgerliga majoritet inte enas om ett regeringsalternativ. Den folkpartiregering som bildades stöddes endast av 39 av riksdagens ledamöter. Det förutsattes därför att nödvändiga majoriteter i riksdagen fick skapas från fall till fall.

Det utmärkande för en parlamentarisk demokrati är under normala förhållanden att politisk samstämmighet råder mellan en majoritet i parlamentet och regeringen. Denna grundläggande förutsättning var som nyss framgått inte uppfylld under folkpartiregeringens tid. Därmed kunde inte heller regeringen göra anspråk på att spela den ledande roll som en regering normalt innehar i en parlamentarisk demokrati. I stället gick denna roll över till riksdagen. Regeringens uppgift borde i detta läge enbart ha blivit att lojalt verkställa de beslut som riksdagen fattat och som i många fall också hade initierats där. Även den borgerliga trepartiregering som tillkom efter valet 1979 borde ha respekterat de av riksdagen fattade besluten.

Utskottets granskning har syftat till att på ett centralt politiskt avsnitt – arbetsmarknads- och industripolitiken – undersöka hur regeringen följt riksdagens beslut. Granskningen har inneburit att viktigare riksdagsbeslut på dessa områden har jämförts med regeringens åtgärder med anledning av dessa beslut. Underlaget för granskningen har varit ett omfattande material som redovisas som *bilaga 12 B* till utskottets betänkande 1979/80:50.

Den företagna granskningen visar enligt utskottet, för det första, att i åtskilliga fall har regeringen ännu inte verkställt riksdagsbesluten. Av de sammanlagt 51 skrivelser som riksdagen avlät till regeringen under 1978/79 års riksmöte på dessa områden stod 12 skrivelser vid mitten av februari månad 1980 öppna i ett eller flera avseenden. Bland de beslut som inte har verkställts är riksdagens begäran hösten 1978 om en lösning av frågan om anställningsskyddet för vissa långtidssjuka. Frågan borde enligt riksdagen lösas skyndsamt (AU 1978/79:3). Inte heller har regeringen uppfyllt riksdagens begäran samma höst att en plan för skogsnäringen snarast skulle utarbetas. I avvaktan på att denna plan färdigställdes borde enligt riksdagsbeslutet nedläggningar vid ASSIS:s anläggningar i Piteå inte ske (NU 1978/79:16 mom. 9.1). Utskottet har inhämtat att på grund av regeringens overksamhet har några klara besked beträffande dessa anläggningar inte kunnat lämnas.

Ytterligare ett annat exempel kan nämnas där regeringen ännu inte har efterkommit riksdagens beslut. Det gäller de s. k. nationella utvecklingsbolag som enligt riksdagen borde inrättas inom i första hand områdena energi, miljövård och transportsystem. I beslutet anvisades också medel för detta ändamål (NU 1978/79:59 mom. 32). I budgetpropositionen 1980 förklarar industriministern att några nationella utvecklingsbolag inte bör inrättas nu.

För det andra har regeringen enligt utskottets uppfattning i flera fall inte handlat i överensstämmelse med riksdagens beslut. Utskottet skall belysa detta med ett par exempel från olika fält. I varvspropositionen hösten 1978 föreslogs bl. a. dels ökade resurser till de regionala utvecklingsfonderna i de berörda länen, dels bildande av särskilda investmentbolag för vardera Göteborgsregionen, Uddevallaregionen och Malmö-Landskronaregionen. De ökade resurserna borde enligt propositionen *främst* användas i de kommuner där särskilt regionalpolitiskt stöd kan lämnas enligt regeringens beslut. Riksdagen ansåg emellertid att resultatet av de resurser som sätts in blir bäst om de regionala utvecklingsfonderna, som har kännedom om de lokala förhållandena, självständigt får avgöra hur medlen skall användas. Riksdagen beslöt därför, med ändring av propositionen, att samtliga medel skulle kanaliseras via utvecklingsfonderna (NU 1978/79:17 s. 45). I regleringsbrevet har på ett sätt som inte överensstämmer med riksdagsbeslutet handlingsfriheten för utvecklingsfonderna begränsats genom föreskriften att om regionala investmentbolag bildas får deras verksamhet *endast* avse de kommuner som regeringen har angett i viss förordning.

Riksdagens beslut i fråga om textilindustrin (NU 1978/79:48) har inte fullföljts. Så har exempelvis frågan om tekonäringens kulturella värden inte beaktats, försörjningsberedskapsstödet försvagats och utredningen om ursprungsmärkning kommit till stånd först i december 1979 trots beslut vid 1977/78 års riksmöte och utredningen består endast av en person. Vidare har regeringen först efter påstötning från riksdagens sida föranstaltat om utredning av skinn- och lädervaruindustrin. Uppdraget har trots riksdagens begäran dock inte gått till en parlamentarisk utredning utan till tekodelegationen.

Regeringens sätt att verkställa riksdagsbeslutet i maj 1979 om lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (AU 1978/79:39) är ytterligare ett exempel på handlande som strider mot riksdagens beslut. Genom att inte nödvändiga följdändringar i arbetstvistslagen utarbetades och heller inte den aviserade informationskampanjen om den nya lagstiftningen kom i gång under hösten kunde lagstiftningen inte sättas i kraft den 1 januari 1980 som planerat var. Riksdagen har sedermera beslutat om en ändrad jämställdhetslagstiftning, men denna skall inte träda i kraft förrän den 1 juli 1980.

Vidare visar granskningen enligt utskottet att regeringen i många fall inte fullföljt riksdagens beslut när det gäller de statsägda bolagen.

Utskottet vill i detta sammanhang mera allmänt beröra frågan om förhållandet mellan statsmakterna och de statliga bolagen. I en kanslipromemoria, *bilaga 12 C* till utskottets betänkande 1979/80:50 redovisas rättsläget beträffande regeringens möjligheter att styra verksamheten inom statliga bolag.

Utskottet vill först framhålla att riksdagens möjligheter att påverka förhållandena inom de statliga bolagen inte är begränsade till uttalanden riktade till regeringen i samband med behandlingen av propositions- och motionsärenden. Riksdagen kan även genom lagstiftning eller i samband med medelsanvisning bestämma under vilka former verksamheten vid enskilda statliga bolag skall bedrivas. Vidare skall erinras om att riksdagen varje år utser 18 riksdagsledamöter som får närvara och ställa frågor vid Statsföretags bolagsstämmor. Statsföretags årsredovisning blir också föremål för riksdagsbehandling. Motsvarande gäller för Svenska Varvs årsredovisning. En statlig utrednding, den s. k. redovisningsutredningen, vars betänkande (SOU 1978:63) efter avslutad remissbehandling f. n. bereds inom industridepartementet, har föreslagit att regeringen varje år skall överlämna en mer fullständig redogörelse till riksdagen över det statliga företagsägandet. Med några års mellanrum, t. ex. en gång per valperiod, bör rapporten enligt utredningen göras mer omfattande och då innefatta en principdeklaration från regeringens sida om det statliga företagandets mål och riktlinjer. Regeringen bör i ett sådant sammanhang redogöra för hur de statliga företgagen levt upp till riksdagens näringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska viljeyttringar. Enligt förslaget skall redogörelsen föranleda motionsrätt och utskottsbehandling.

Utskottet är väl medvetet om de begränsningar som föreligger i fråga om regeringens formella möjligheter att styra de statliga bolagen. Utskottet vill emellertid erinra om att riksdagen i samband med tillkomsten av Statsföretag år 1969 uttalade att regeringen fortfarande skulle ha huvudansvaret för skötseln av den statliga företagssektorn. Den föreslagna ansvarsuppdelningen mellan regeringen och förvaltningsbolaget såg riksdagen som ett nödvändigt led i en rationell ledning av de statliga företagen (prop. 1969:121, SU 168).

I flera av de granskade fallen har enligt utskottet regeringen undandragit sig detta huvudansvar genom att endast passivt vidarebefordra riksdagens uttalanden till bolagen. Ett exempel på detta är regeringens behandling av riksdagens uttalanden om verksamheten vid SSAB. Regeringen har här nöjt sig med att skicka över riksdagens beslut för kännedom till SSAB. Någon annan åtgärd har icke vidtagits när det gäller riksdagens begäran om en utvecklingsplan för SSAB, om en utredning med uppgift att skyndsamt granska den mellansvenska gruvindustrins läge och föreslå lämpliga åtgärder m. m. (NU 1978/79:43). På grund av denna passivitet från regeringens sida har t. ex. SSAB-ledningen kunnat inleda MBL-förhandlingar om avveckling redan i mars 1981 av den malmbaserade metallurgin i Domnarvet, trots riksdagens beslut att bibehålla denna verksamhet ytterligare ca ett år, längst till utgången av år 1982.

Andra exempel på att regeringen inte förmått hindra företag att handla i strid mot riksdagens beslut kan hämtas från varvs- och bryggeriområdena. Sålunda pågick i praktiken en avveckling av Lödöse varv trots att riksdagen uttalat att i avvaktan på utredningsarbetet om de mindre och medelstora varven borde inga åtgärder vidtas som kunde vara av avgörande betydelse för de olika varvens framtid (NU 1978/79:17 s. 34). På bryggeriområdet har nyligen en strukturplan utarbetats utan att, såsom förutsattes i riksdagsbeslutet, hänsyn tagits till regionalpolitiska synpunkter och sysselsättningsaspekter (NU 1978/79:9 s. 6).

Utskottet måste sammanfattningsvis konstatera att i många fall har regeringen inte följt riksdagens beslut på de närings- och arbetsmarknadspolitiska områdena. I stället för att lojalt och så snabbt som möjligt verkställa dessa beslut har regeringen på viktiga punkter antingen dröjt med sina åtgärder eller handlat i strid mot riksdagsbeslutet eller inte tillräckligt energiskt fullföljt riksdagens intentioner.

Utskottet vill peka på två allvarliga konsekvenser av regeringens försumlighet. Den ena konsekvensen är de svårigheter för olika bygder och branscher som bristen på följsamhet mot riksdagens beslut fört med sig. Den mer sysselsättningsfrämjande näringspolitik som riksdagen beslöt under 1978/79 års riksmöte har på viktiga punkter inte omsatts i verkligheten. Den andra allvarliga konsekvensen är att riksdagens ställning som den främsta statsmakten riskerar att försvagas. Riksdagen måste i enlighet med parlamentarismens princip kunna lita på att regeringen lojalt verkställer

riksdagens beslut. Den mest allvarliga konsekvensen är givetvis risken för att medborgarnas förtroende för de parlamentariska institutionerna urholkas.

Det anförda ger utskottet riksdagen till känna.

3. Beträffande avsnittet 3. *Övriga frågor* a) Utbildning i Sverige av libyska medborgare vid Telub AB, av Hilding Johansson, Olle Svensson, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson, Sture Thun och Lahja Exner (alla s), vilka anser att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar "Den verkställda" och slutar "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser sig böra framföra följande kritiska synpunkter på handläggningen av denna fråga.

Ett mycket stort antal statsråd i tre regeringar har deltagit i överläggningar om ifrågavarande utbildnings lämplighet från utrikespolitiska, försvarspolitiska, handelspolitiska och näringspolitiska utgångspunkter. Däremot har ingen samlad bedömning gjorts av resp. regering i dess helhet. Detta har skapat en ofta motsägelsefylld bild av de olika regeringarnas inställning. Sammanfattningsvis vill utskottet uttala att handläggningen av frågan präglats av stor förvirring och oklara besked. Det har varit ägnat att skapa osäkerhet hos dem som har sökt råd och anvisningar från medlemmar av regeringen.

Vad utskottet anfört ges riksdagen till känna.

4. Beträffande avsnittet 3. *Övriga frågor* b) Regeringens beslut den 1 november 1979 rörande taxitrafiken i Lerum, av Hilding Johansson, Olle Svensson, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson, Sture Thun och Lahja Exner (alla s), vilka anser att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar "Den företagna" och slutar "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Enligt gällande bestämmelser om yrkesmässig trafik kan tillståndsgivande myndighet föreskriva skyldighet för innehavare av tillstånd till taxitrafik att ansluta sig till en av myndigheten godkänd förening, som har till syfte att hålla beställningskontor eller ha hand om uppgifter i övrigt för trafiken. I den proposition om vissa taxifrågor (prop. 1979/80:142) som regeringen nyligen framlagt för riksdagen föreslås att tillståndshavarna regelmässigt skall vara anslutna till en gemensam beställningscentral. I sammanhanget uttalas i propositionen att det i allmänhet inte finns något utrymme för flera beställningscentraler inom samma trafikområde.

Huvudfrågan i det granskade ärendet har varit om den sedan 1976 gällande skyldigheten för taxiägarna i Lerums kommun att ansluta sig till en av tillståndsgivaren godkänd förening för gemensamma trafikändamål skall bestå eller inte. Regeringen har genom sitt beslut i frågan den 1 november 1979 förklarat att anslutning till föreningen i fortsättningen inte längre skall vara obligatorisk. Enligt beslutet bör "åtminstone tills vidare" andra åtgärder än anslutningsskyldighet prövas för att åstadkomma en för alla

berörda tillfredsställande ordning. I beslutet uppdrar regeringen samtidigt åt vederbörande länsstyrelse att fortlöpande följa utvecklingen och vidta de åtgärder som kan finnas påkallade i syfte att nå ett ändamålsenligt anordnande av taxitrafiken i Lerum.

Genom sitt beslut har regeringen visserligen formellt avgjort den i ärendet tvistiga frågan. Med hänsyn till beslutets utformning och innehåll i övrigt har avgörandet emellertid i realiteten överlämnats till en underordnad myndighet, nämligen länsstyrelsen. En sådan lösning är enligt utskottets mening inte förenlig med det ansvar som regeringen har att som högsta besvärsmyndighet på området vägleda underordnade myndigheter och ge klara besked i tvistiga frågor.

Det anförda ger utskottet riksdagen till känna.

5. Beträffande avsnittet 3. *Övriga frågor* c) Regeringens handläggning av ett besvärsärende angående etableringsrätt för läkare, av Hilding Johansson, Olle Svensson, Wivi-Anne Cederqvist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson, Sture Thun och Lahja Exner (alla s), vilka anser att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar "Den verkställda" och slutar "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Som närmare framgår av granskningspromemorian, *bilaga 23* till utskottets betänkande 1979/80:50, har regeringen genom beslut den 6 september 1979 givit två läkare i Arvika tillstånd att vid etablering som privatpraktiker få tillämpa arvoden som med 20 % översteg läkarvårdstaxans (1974:699) belopp. Detta skedde trots att såväl Värmlands läns landsting som socialstyrelsen vid vartdera två tillfällen tagit ställning mot att ett sådant tillstånd meddelades de båda läkarna.

Regeringens beslut inger betänkligheter mot bakgrund av de uttalanden av regering och riksdag som föregick en ändring i läkarvårdstaxan varigenom individuell s. k. taxebindning infördes i viss begränsad omfattning (prop. 1977/78:23, SfU 1977/78:12, SFS 1977:1189). Utskottet vill härvid särskilt peka på uttalandet i nyssnämnda proposition om angelägenheten av att en eventuell privatpraktikeretablering samordnas med de offentliga sjukvårdshuvudmännens läkarvårdsresurser. För att säkerställa en sådan samordning skulle försäkringskassan på orten få medge en särskild taxenivå för en nyetablerad privatpraktiker endast efter tillstyrkan av socialstyrelsen, som i sin tur borde tillstyrka endast i de fall berörd sjukvårdshuvudman lämnat sitt samtycke till etableringen.

Majoriteten i socialförsäkringsutskottet fäste stort avseende vid den ingående prövningen som måste föregå ett beslut om individuell taxebindning vid nyetableringar. Denna innebar enligt socialförsäkringsutskottet en tillfredsställande garanti för att propositionens syfte skulle tillgodoses. Dessa uttalanden ställde sig riksdagen bakom.

Genom det aktuell regeringsbeslutet har regeringen åsidosatt de riktlinjer som riksdagen antagit i frågan. Detta är beklagligt inte minst mot bakgrund

av att den offentliga vården fortfarande lider stor brist på läkare, vilket bl. a. lett till att ett stort antal nya moderna vårdcentraler inte kunnat utnyttjas till fullo. Det var, som framgår av det föregående, i första hand sådana hänsyn som var anledningen till den noggranna prövning som skulle föregå ett etableringstillstånd med individuell taxebindning.

Det anförda ger utskottet riksdagen till känna.